

Mikko Myllyntausta

Proving Grounds: The Formation and Use of Competing Claims to Knowledge about New Zealand Māori in the 1830s British Debates on Colonisation

Lektio, kolonialismi, Uusi-Seelanti, alkuperäiskansat, maorit, tiedonhistoria, tieto, tiedonkulku, verkostot, 1800-luku, lähetystyöntekijät, lähetysseurat, maakomppaniat, siirtomaaministeriö, argumentointi

88

Mitä Tyynenmeren alueella tapahtuu parhaillaan? Juuri nyt, kiitos nykyteknologian ihmeiden, arvoisa vastaväittäjäni, joka on parhaillaan maapallon toisella puolella Uudessa-Seelannissa, voisi antaa meille vastauksen tähän kysymykseen. Tai sitten voisin ottaa matkapuhelimeni ja katsoa internetistä, että Uuden-Seelannin Eteläsaarella ja osassa Pohjoissaarta on poikkeuksellisesti satanut lunta. Mutta mitä jos vastaus tähän kysymykseen ei olisikaan aivan yhtä helposti saatavilla? Mitä jos kestäisi vuoden saada vastaus kysymykseen: Mitä Tyynenmeren alueella tapahtuu parhaillaan?

Ensimmäisillä vuosikymmenillä 1800-luvulla tuon ajan moderni teknologia, joka mahdollisti tiedon liikkumisen, koostui paperista, kynästä, painokoneista ja laivojen purjeista. Tuolloin olisi hyvin kestänyt ainakin vuosi, että esittämäni kysymykseen olisi saatu vastaus – ainakin kun puhuttiin Uudesta-Seelannista. Ensiksi olisi kestänyt puoli vuotta, että viestini toimitetaan laivalla maapallon toiselle puolen, ja sitten olisi kestänyt toinen puoli vuotta, että vastaus olisi tullut takaisin. Tämä huomioon ottaen on kiinnostavaa pohtia, kuinka 1800-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä Britanniassa voitiin ajatella, että maapallon tällä puolella tiedettiin mitään Uudesta-Seelannista.

Kun katsotaan 200 vuotta taaksepäin aikaan, josta puhun, saarilla, jotka nykyään tunnetaan Uutena-Seelantina tai Aotearoana maorin kielellä, oli varsin erilainen tilanne kuin nykyään. Ensimmäiset ihmiset, jotka asuttivat nuo saaret, olivat polynesianainen kansa, joita sittemmin ruvettiin kutsumaan nimellä maorit. Maorit elivät satoja vuosia saarillansa, he muodostivat omat yhteiskunnalliset järjestelmänsä, omat sukulaisuusryhmittymänsä ja oman elintapansa ennen kuin ensimmäiset eurooppalaiset astuivat jalallakaan noille saarille.

Kuitenkin sen jälkeen, kun 1600-luvulla hollantilainen merenkulkija Abel Tasman ensimmäisenä eurooppalaisena näki nuo saaret ja englantilainen James Cook retkikuntineen ensimmäisinä eurooppalaisina nousi saarille maihin, asiat alkoivat muuttua ja varsin nopeasti. Kun erinäiset joukot Euroopassa saivat selville, että eteläisellä Tyynellämerellä on saaria, joista he eivät olleet ikinä kuulleet, hitaasti mutta varmasti eurooppalaisia alkoi valua näille maorien asuttamille saarille. Aluksi Uuteen-Seelantiin saapui hylkeen- ja valaanpyyntäjiä, jotka etsivät koskemattomia pyyntialueita ammattinsa harjoittamiseen. Sitten

satunnaisia kauppalaivoja, joita liikkui Britannian ja Australian välillä, pysähtyi matkallaan havittelemaan kaupankäyntiä maorien kanssa. Tähän mennessä myös brittiläisiä rangaistussiirtokuntia oli jo perustettu Australiaan, ja toisinaan rangaistussiirtokunnista karanneita vankeja pakeni meren yli Uuteen-Seelantiin ja asettui sinne asumaan. Kokonaisuudessaan vähitellen 1800-luvun alussa yhä enemmän ja enemmän eurooppalaisia saapui ja jäi Uuteen-Seelantiin. Merkittävä askel tapahtui tuolloin, kun brittilähetysseura Church Missionary Society aloitti lähetystyönsä saarille tavoitteenaan kristillistää ja ”sivistää” maorit. Muutamien vuosikymmenten kuluessa Uudessa-Seelannissa asui jo eri arvioista vaihdellen noin muutamia tuhansia eurooppalaisia.

Yksi merkittävistä paikoista väitöstutkimuksen käsittelemässä Uudessa-Seelannissa 1800-luvun alussa oli Kapiti-saari. Täällä käytiin runsaasti kauppaa eurooppalaisten ja maorien välillä. Kuva: Mikko Myllyntausta.

Kaikki tämä johti siihen, että Uudesta-Seelannista muodostui asia, josta voitiin ”tietää” Euroopassa ja erityisesti Britanniassa, sillä suurin osa Uuteen-Seelantiin saapuneista eurooppalaisista oli juuri brittejä. Mutta mitä tämä Uuden-Seelannin tietäminen sitten tarkoittaa? Se tarkoittaa sitä, että erilaiset ryhmittymät Britanniassa kiinnostuivat Uudesta-Seelannista ja mahdollisuuksista, joita saaret saattoivat tarjota heille. Siksi ne halusivat löytää uusia tiedonlähteitä, joiden avulla he voisivat saada parempaa ymmärrystä näistä saarista ja niiden asukkaista. Se tarkoittaa sitä, että lähetystyöntekijät ja heidän lähetysseuransa halusivat näyttää yleisölleen Britanniassa, että lähetystyö Uudessa-Seelannissa oli menestyksestä, tarpeellista ja tuen arvoista. Niinpä he esittivät varmaksi tiedoksi esittämiään väitteitä siitä, millaisia maorit olivat ja miten lähetystyö vaikutti heihin. Se tarkoittaa myös sitä, että kun yksityinen maakomppania New Zealand Association halusi perustaa saarille yksityisiä siirtokuntia rahallisen voiton tuottamiseksi, he julkaisivat tekstejä, joissa he kuvastivat hyvin tarkasti Uuteen-Seelantiin liittyneitä asioita. Sen lisäksi että he kuvasivat saarten maastoja, luonnonoloja ja eläimiä, he kuvasivat myös sitä, kuinka näennäiset todisteet osoittivat maorien olleen aikansa eurooppalaisen ajattelun mukaisesti ”ville-

jä” ja kuinka ”sivistyneet” eurooppalaiset olivat vuorovaikutuksellaan maorien kanssa onnistuneet kehittämään heitä.

Mutta tässä saamme jo vihjettä siitä, millaisia kysymyksiä tällaiseen tietämiseen liittyy. Aihetta enempiä ajattelematta voi vaikuttaa yksinkertaiselta, että jos minulla on hyvät perusteet, että asiat ovat jollain tavalla, ja olen asiasta varma, niin tiedän kyseisen asian. Jos käykin selville, että se mitä ajattelin ei olekaan totta, niin silloin olinkin erehtynyt, enkä yksinkertaisesti tiennytkään kyseistä asiaa. Käytännössä meidän inhimillisestä näkökulmastamme on kuitenkin lähes mahdotonta tietää mitään objektiivisesti mistään ulkopuolisesta näkökulmasta. Voin ehkä sanoa tietäväni, että taivas on sininen, mutta joku fyysikko saattaisikin antaa jonkin syvällisen perustelun sille, miksi olenkin väärässä. Joka tapauksessa keskeistä on, että tietäminen on subjektiivista. Tästä syntyy erityisesti ongelmia, kun eri ihmiset väittävät tietävänsä asioita, jotka ovat erilaisia ja keskenään ristiriidassa. Pohjimmiltaan juuri näin tapahtui 1800-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä Britanniassa, kun eri ihmiset väittivät tietävänsä jotain Uudesta-Seelannista.

Kokoamalla yhteen rippeitä hajanaisista ja vielä vähäisistä tiedonlähteistä Uudesta-Seelannista mainitsemani New Zealand Association julkaisi väittämiään varmoja tietoja siitä, että Uuden-Seelannin kolonisoiminen olisi ollut hyväksi maoreille ja auttanut heitä kehittymään. Vastakkaisella puolella oli puolestaan ryhmä lähetysseurojen jäseniä ja poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä, joita yhdisti tuon ajan niin sanottu humanitaarinen huoli alkuperäiskansojen hyvinvoinnista eri puolilla maapalloa. Tämä toinenkin puoli toi julkiseen keskusteluun väittämiään varmoja tietoja Uudesta-Seelannista ja maoreista. He väittivät, että eurooppalaisten siirtolaisten asettuminen asumaan lähelle alkuperäiskansoja ei voinut olla hyväksi näille paikallisille ihmisille missään päin maapalloa. Sen sijaan heidän mukaansa vain lähetytystyö saattoi olla hyväksi alkuuperäisväestölle, jotka nähtiin Euroopassa yleisesti ottaen vähemmän sivistyneinä. Meidän nykyisestä näkökulmastamme on helppo nähdä, että lähetytystyö oli yhtä lailla kolonialistista toimintaa kuin siirtomaiden perustaminenkin, mutta tästä oli 1800-luvun alussa eläneillä britteillä hieman erilaisia näkemyksiä kuin meillä nykyään. On myös tietysti huomattavaa, että nämä molemmat ryhmät katsoivat, että maorit tarvitsivat jonkinlaista ”kehittymistä”, eivätkä he aikansa eurooppalaisesta näkökulmasta kuvitelleetkaan, että maorit olisi voitu jättää elämään omaa elämäänsä, kuten olivat tehneet satojen vuosien ajan ilman eurooppalaisia vaikutteita tai valvontaa.

Tietysti näiden brittiryhmiä näkemyksiin maoreista vaikuttivat paljon heidän omat pyrkimyksensä ja intressinsä. Kolonialistinen maakomppania halusi osoittaa, että kolonisaatio oli hyväksi, ja lähetytystyöhön yhteydessä olleet henkilöt halusivat osoittaa, että lähetytystyö oli hyväksi. Heidän esittämänsä tiedot kuitenkin liikkuivat ympäriinsä. Kun he levittivät omia näkemyksiään kirjoissaan ja muissa teksteissään, näitä tekstejä lukenut yleisö Britanniassa saattoi vakuuttua siitä, että kumpi tahansa puoli näistä esitetyistä ”tiedoista” oli totta ja pätevää. Kyseessä oli siis varhaisen 1800-luvun Britannian kontekstissa liikkuneita keskenään kilpailevia tietoja siitä, mitä voitiin tietää varmasti Uudesta-Seelannista ja maoreista. Ja jälleen tämä Uuden-Seelannin tietäminen tapahtui eurooppalaisesta näkökulmasta! Maorihenkilöillä tuohon aikaan olisi voinut olla hyvin erilaisia näkemyksiä aiheesta kuin ne, joita brittihenkilöt levittivät Britanniassa.

Tällainen tietäminen Britanniassa ja kilpailevat tiedot yleisemminkin ovat merkittäviä, sillä tieto ja tietäminen ovat keskeisiä osia ihmiselämässä. Pääasiassa, kun päätämme tehdä jotain, me teemme sen johonkin tietoon perustuen. Saatamme arvioida tietävämme suunnilleen, mitä tulisi tapahtumaan tekemme seurauksina, tai ylipäättänsä päätös toimia perustuu useimmiten jonkinlaiseen tietoon, miksi toimiminen on tarpeellista. Vaikka emme olisi edes täysin varmoja kaikista olosuhteista tai seurauksista, pääasiassa jonkinlainen tieto on päätöstemme taustalla. Siksi myös Uuden-Seelannin tapauksessa se, mitä maakomppania tai lähetytystyötä tukeneet henkilöt esittivät tietona Uudesta-Seelannista, on myös

tärkeää. He halusivat osoittaa, että se mitä he esittivät, oli oikeaa tietoa. Jos he sillä onnistuivat vakuuttamaan Britannian poliittiset päätöksentekijät esittämistään ajatuksista, he saattoivat näin varmistaa Britannian hallinnollisen tuen omille suunnitelmilleen. Juuri tästä syystä New Zealand Association julkaisi ja lobbasi omia suunnitelmiaan, ja juuri tästä syystä lähetysseurat ja humanitaristiset henkilöt julkaisivat omia tekstejään, joissa he vakuuttivat, että maorien kanssa ei pitänyt olla mitään muuta kanssakäymistä kuin lähetystyö.

Uuden-Seelannin tietäminen oli siis yhdeltä osalta poliittinen kysymys ja väittelyä, jossa eri ryhmät pyrkivät pönkittämään omia intressejään osoittamalla Britannian hallinnolle, että heillä olisi ollut varmaa tietoa Uudesta-Seelannista ja maoreista. Mutta jos otetaan askel taaksepäin politiikan mieltäylen- tävästä maailmasta ja palataan tietoon ja tietämiseen laajemmin, on nähtävissä vielä lisää mutkia matkas- sa. Tässä käsittelemässäni tapauksessa on nimittäin huomattavaa, että nämä henkilöt Lontoossa, jotka esittivät tietävänsä jotain Uudesta-Seelannista, eivät ikinä olleet astuneet jalallaankaan kyseisille saarille. Miten he siis saattoivat tietää jotain näistä asioista? Heillä oli lähteensä Uudesta-Seelannista, he olivat lukeneet siellä asuneiden lähetystyöntekijöiden lähettämää kirjeenvaihtoa, he olivat lukeneet saarilla vie- railleitten matkailijoiden kirjoittamia kirjoja ja he olivat lukeneet virallisia hallinnollisia raportteja, joita virtasi Britanniaan virkamiehiltä Australiassa ja Uudessa-Seelannissa. He myös lainasivat monia näistä teksteistä suorina otteina omissa teoksissaan osoittaakseen, että he tiesivät jotain Uudesta-Seelannista. Mutta tässä päästään yhteen asian ytimeen! Kuten olette voineet tähän mennessä ymmärtää puheenvuo- ron yhden keskeisen viestin, tieto ja tietäminen eivät ole yksinkertaisia asioita. Samoin tieto ei liiku yk- sinkertaisesta ja suoraviivaisesta.

Lainatakseni eräässä konferenssissa kuulemaani vertauskuvaa, tieto ei liiku kuin FedExin välit- tämä paketti. On helppoa kuvitella postipaketti, joka pakataan, annetaan FedExin toimitettavaksi, ja paketti toimitetaan juuri sinne, minne sen oli tarkoitus mennä täsmälleen siinä kunnossa kuin millaisena se lähetettiin matkaan. Tässä vaiheessa minun on todettava, että en tiedä, kuinka hyvin FedEx toimittaa paketteja nykyään, mutta jotta tämä vertauskuva toimii tässä tapauksessa, Suomen Posti ei tunnu oikein sopivalta ja luotettavalta esimerkiltä. Joka tapauksessa FedEx-mallissa jotain lähetetään ja se menee sin- ne, minne haluat sen menevän, ja se saapuu paikalle täsmälleen siinä muodossa ja kunnossa kuin se lä- hetettiin. Tämä malli ei toimi tiedon kanssa. Tieto liikkuu kierrellen, joskus se ei saavuta lainkaan sen tavoiteltua kohdetta ja joskus tiettyä tietoa omaksutaan jossain aivan odottamattomissa määränpäissä. Tässä ehkä Posti olisikin oikeampi vertaus. Ja mikä tärkeintä, tieto ei pysy ennallaan ja muuttumattoma- na tässä liikkeessä. Ihmiset, jotka välittävät ja vastaanottavat tietoa, tekevät sitä erilaisista näkökulmista. On erilaisia poliittisia näkemyksiä, sosiaalisia ja kulttuurisia taustoja ja erilaisia odotuksia asiasta, jota ky- seinen tieto käsittelee. Tällaisten erilaisten taustojen vuoksi tiedon liikkeessä sitä luodaan ja tulkitaan aina uudelleen, eikä se pysy samana.

Tällaista tiedon uudelleen luomista ja uudelleen tulkitsemista tapahtui toistuvasti, kun maoreja käsittelevä tieto liikkui alkuperäisiltä lähteiltään Uudesta-Seelannista – matkailijoilta, lähetystyöntekijöiltä ja maoreilta itseltään. Se kulki moninaisten verkostojen kautta, kunnes se päätyi Britanniaan, jossa se otettiin vastaan ja esitettiin jälleen uudelleen New Zealand Associationin ja humanitarististen ryhmien teksteissä. Tämä liikkuminen ihmiseltä toiselle korostaa, kuinka tieto on moninaista ja monimutkaista. Uuden-Seelannin ja maorien tietäminen oli tärkeää Uudesta-Seelannista käydyissä poliittisissa väittelyis- sä, ja väittelyihin osallistuneet ryhmät esittivät nimenomaan, että heillä oli tietoa, jonka perusteella he argumentoivat omien suunnitelmiansa hyväksi. Juuri tämän takia on tärkeää ymmärtää tietoa sen kaikes- sa monimutkaisuudessa.

Tätä ymmärrystä lähdin siis havittelemaan väitöskirjassani. 1800-luvun alun maailmassa oli val- tavia määriä ympäri maailmaa liikkunutta kommunikaatiota ja tiedon liikettä. Yhtenä poikkileikkauksena

kaikesta tästä kommunikaatiosta, keskityin New Zealand Associationin ja brittihumanitaristien tapoihin ottaa vastaan ja välittää edelleen tietoa maoreista, kun he pyrkivät edistämään omia poliittisia tavoitteitaan. Tutkin, mistä väitetyt tiedot olivat peräisin, miten ne olivat suhteessa tietämisen kohteisiin, eli maoreihin itseensä, ja miten nuo väitetyt tiedot muuttuivat ja miten niitä sovellettiin eri käyttötarkoituksiin niiden liikkua Britanniaan ja edelleen eteenpäin. Tämän poikkileikkauksen tutkiminen avasi niitä luovia ja muuttuvia tapoja, joilla tietoa tuotettiin ja jotka olivat riippuvaisia muun muassa tietoa välittäneiden henkilöiden intresseistä ja taustoista.

Väitöstilaisuus toteutettiin hybriditilaisuutena ja aikaerosta johtuen varhain aamulla. Vastaväittäjä Tony Ballantyne Uudesta-Seelannista esittelee loppulausuntonsa yhteydessä aiheeseen liittyvää uutta tutkimusta. Kuva: Saana Myllyntausta.

Lopuksi avaan vielä vähän tätä luovuuden merkitystä. Se mitä tarkoitan tässä luovuudella tiedon tuottamisessa, merkitsee sitä, että tiedon liikkua *luotiin* uusia, omanlaisiaan tietoja. Viittaamalla samoihin tiedonlähteisiin käsittelemäni eri osapuolet pystyivät soveltamaan aikanaan yleisesti pätevänä nähtyjä tiedon tuottamisen muotoja ja luomaan uusia väitettyjä tietoja siitä, millaisia maorit olivat luonteeltaan ja miten kontakti eurooppalaisten kanssa saattoi vaikuttaa heihin. Nämä väitetyt tiedot saattoivat siis vaikuttaa niitä vastaanottaneelle yleisölle aivan yhtä päteville ja luotettavilta kuin mikä tahansa muukin julkisessa keskustelussa tuohon aikaan liikkunut tieto. Luova ja soveltava tiedon tuottaminen kuitenkin sallivat sen, että samaan aikaan Britanniassa maoreista liikkuneet, eri osapuolten esittämät tiedot olivat keskenään täysin ristiriitaisia. Toisaalta sanottiin esimerkiksi, että kauppa käymällä maorit saivat sivistyneitä eurooppalaisia tavaroita, jotka sivistivät heitä edelleen, mutta samalla ei-kristityille ihmisille viedyn sivistyksen sanottiin vain aiheuttavan entistäkin enemmän haittaa. Toisaalta sanottiin, että maorit kärsivät eurooppalaisten siirtolaisten aiheuttamista väkivaltaisuuksista ja tarvittiin lakeja estämään vahinkoja, mutta samalla sanottiin, että ei ollut mitään tapaa, jolla ei-kristityille olisi voitu välittää

kunnollisia lakeja tai hallintoa. Toisin sanoen valikoimalla sopivasti olemassa olleita tiedonlähteitä, viittaamalla itselle sopiviin lähteisiin ylimpinä auktoriteetteina ja nostamalla yksittäisiä esimerkkejä kuvaamaan koko Uutta-Seelantia ja kaikkia maoreja, New Zealand Association ja humanitaristiset henkilöt pystyivät esittämään pätevältä tiedolta näyttäneitä esityksiä, jotka olivat kuitenkin täysin ristiriidassa toistensa kanssa. Ja kuinkas sattuikaan, nämä ristiriitaiset esitykset kuitenkin juuri tukivat tietoja esittäneiden ryhmien pyrkimyksiä.

Tästä kaikesta voi nostaa vielä lopuksi esille yhden keskeisen johtopäätöksen, joka liittyy myös meidän nykyiseen maailmaamme ja elämiimme. Siinä missä 1800-luvulla tyypillisiä tapoja tuottaa ja välittää tietoa voitiin soveltaa luovasti, vastaavaa on mahdollista tehdä myös meille pätevinä näyttäytyvillä tiedontuottamisen tavoilla. Niinpä on toisinaan hyvä olla varovainen ja kriittinen, kun kuulee tietoja, vaikka ne näyttäytyisivät pinnallisesti uskottavilta. Erityisesti tapauksissa, joissa tiedolla pyritään vaikuttamaan, on hyvä pyrkiä tarkistamaan faktat myös muista lähteistä. Jotta väitettyä tietoa voisi parhaiten arvioida, olisi itse asiassa tarpeellista itse tutustua siihen taustamateriaaliin, jonka pohjalta väitetty tieto on tuotettu, jotta tästä voi tunnistaa mahdolliset vääristymät tai tiedon muuttumisen. Ikävä kyllä, yleisempään näkökulmaan laajennettuna tämä merkitsee myös sitä, että jos te minun arvoisa yleisöni haluaisitte perusteellisesti arvioida tässä esittämäni väitteiden pätevyyttä tai mitään, mitä olen teille nyt kertonut, teidän tarvitsisi lukea väitöskirjani ja tutustua koko lähdeluetteloni kaikkiin lähteisiin. Onneksi kuitenkin arvoisa vastaväittäjäni on perehtynyt kyseiseen alaan erinomaisesti.

FM Mikko Myllyntaustan yleisen historian alan väitöskirja ”Proving Grounds: The Formation and Use of Competing Claims to Knowledge about New Zealand Maori in the 1830s British Debates on Colonisation” tarkastettiin julkisesti Turun yliopistossa 7.10.2022. Vastaväittäjänä toimi professori Tony Ballantyne (University of Otago, Uusi-Seelanti) ja kustoksena professori Taina Syrjämaa (Turun yliopisto).

Väitöskirja on julkaistu sähköisenä osoitteessa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8976-8>.